

Lucija Štepančič

Fragment kot retorična figura

V predzadnji knjigi Andreja Blatnika, v romanu z naslovom *Spremeni me*, se je pojavilo vse mogoče: družbena kritika in satira, futuristični prebliski, negativna utopija, kriza srednjih let, eksistencialna tesnoba in občutek nesmisla, manjkala pa ni niti posebna "urbana mitologija". Skupaj z zapletom je bila zadeva že kar preobložena, da bi lahko zvožila. Z veseljem pa ugotavljam, da so zamujene priložnosti tokrat s pridom in celo z obrestmi izkoriščene. Silno tanka knjižica prinaša kratke kratke zgodbe, razpršene po svetu, ki že skorajda sumi, da obstaja le še kot kopija same sebe. Podaja se sicer na isti teren kot predhodnica (nekaj stavkov je celo vzetih iz nje), zamenjava forme pa je prinesla kar največjo spremembo. In to na bolje.

Pisateljevo delo ni le vživljanje v karakterje in zaplete, ni le podajanje atmosfere in raziskovanje miselnih svetov. Včasih je veliko večje delo opravljeno z brisanjem, trganjem, pozabljanjem, svoje pa opravijo tudi nenamerni učinki, palimpsestno prosevanje, reminiscence ter celo ugotovitve, ki so mogoče le s primerjavo za nazaj. V tem primeru je avtor svoje delo preprosto raztreščil. Begajoča nestalna občutja s pridihom nejasne usodnosti so se tako kar najbolje izrazila. Osebe, ki se jim nikakor ne posreči, da bi se prilegale temu svetu, čeprav si tega želijo, se ne zapletajo več v fabulacije niti v konsistentne karakterje, ampak nastopijo v prosto lebdečem slogu, ki se jim še najbolj poda. Pravzaprav nimajo niti imen, ampak očitno se tako še najbolje počutijo.

Več kot jim avtor navesti identitete, konteksta, zgodbe, preteklosti, lastnine, družine, bolj ko osvetli njihovo hrepenenje in ambicije (s finančnim položajem vred), manj moči imajo, manj povedo, pa naj mislijo, da imajo še toliko povedati. To pot so zreducirani na glas, ki se seli od enega vase zaprtega subjekta do drugega, ki govori v prvi,

lahko pa tudi v tretji osebi, vseeno, identitete so tako ali tako nekaj, na kar se ne gre pretirano zanesti, kajne? Medtem ko pripovedovalec vedno znova menja spol in starost, inteligenco in status. Skozi zgodbe, ki se odvijajo v difuznem elementu in brez prave podlage (kar tokrat pomeni prednost), prihajajo in odhajajo najstnice, publika diletantskega pevca, zlorabljen punca, par, ki je predolgo okolišil z večerjami, novinarka s svojim intervjuvancem, on in ona z neštetimi spodletelimi zmenki na puklu, didžeji in poslovneži, srednjeletnice, ki bi bile rade zapeljivke, in profesor, ki se pripravlja na revščino, za katero ne ve, da je v resnici že prišla. Tu se večkrat najde stara mama (vedno ista ali gre za različne?), iz svojega sveta mehkih obrisov in pridušene svetlobe spregovori embrio, zaslutimo pa celo nevarne osebe. Enako dvomne so kavarne na vogalu, ki so obenem domače, a vseeno nekako zlovešče, hotelske sobe, pa tudi kilometri in kilometri cest, kakršnih koli.

Osebe same so pravzaprav dokaj neizrazite (a prav takšne na tem mestu najboljše učinkujejo), lahko da so ogolele v korist zgodbe, lahko pa so tudi sicer pravcati povprečneži, sleherniki. Vsekakor so, za razliko od slutenj, ki se razvijajo v ozadju zgodbe, pomirjujoče normalni, so le nekoliko utrujeni in po duhamornem delovniku bi si želeli še malo ljubezni, če je le mogoče (če ne pa tudi ne bi za vsako ceno vztrajali). Take, kot so oni, je mogoče srečati na katerem koli pikniku in z njimi prijetno neobvezno klepetati, še sami se skorajda ne zavedajo, da je na njihov položaj mogoče gledati tudi iz ledene distance, celo s pridihom morbidne ironije. Nekateri sami pred sabo skrivajo zgroženost in nemoč, drugi se udeležijo igre in igrajo z isto brezbriznostjo, kot jo kaže usoda do njih samih (take so na primer ženske, ki prisedajo v tuje avtomobile). Notranji svet teh epizodnih protagonistov se (nezdravo) razteza kot inflatorno vesolje, a vseeno ostaja klavstrofobičen, tesnoba je njihova največja dragocenost, saj jih (ob)varuje pred dokončno razpršitvijo. V nasprotju z njihovo medlostjo, oziroma prav zaradi nje, se uveljavlja tesnobno, paranoično razpoloženje, polno znamenj, ki so sicer hudo spremenljiva, a vseskozi le slaba. Dobronamerneži iz zgodb ne predstavljajo malignih razbitih koščkov ogledala Snežne kraljice: sami po sebi niso nevarni, niti se ne zatekajo k cinizmu. Pravo, rušilno zlo je zunaj njih, nevidno, a učinkovito, razpršeno in vseprisotno, razdrobljeno veliko bolj na fino kot omenjeno ogledalo, v stalni pripravljenosti pod gladko novodobno površino. Z vidika te zbirke učinkuje, kot bi bilo ustvarjeno skupaj z vesoljem. Vdelano v temelje (avtorjevega) mikrokozmosa.

Zgodba vedno znova uhaja med vrstice in zato imajo celo prazna mesta (tako kot luknje v spominu) svoj pomen. Fragmentarnost teh zgodb učinkuje s strašno močjo: v vsakem posamezniku je zakodiran njegov svet v celoti, usoda pa se pokaže šele v skritih silah, ki ga usmerjajo popolnoma na slepo. Nekatere vtise je mogoče dodobra predelati šele z vidika zbirke kot celote, ki s svojo difuznostjo razbitine zgodb pravzaprav intenzivira: vsaka od njih nas nagovarja z glasom vpijočega v puščavi, pa naj sicer govori o čemer koli. Kot v praznem, ateističnem, Demokritovem svetu, kjer se najmanjši delci snovi srečujejo zgolj popolnoma po naključju.

Zmuzljiva, nedefinirana občutja so kot nalašč za avtorja, ki se je že pred desetletji izkazal s kratkimi in najkrajšimi zgodbami, v dobi, ko je prav ta forma najbolj cvetela, spomnimo se samo na prve knjige iz zbirke Aleph z Lelo B. Njatin, Igorjem Zabelom in seveda Andrejem Blatnikom. Prav na te čase (in na te pisave) spominja tudi vojna, ki se nekje v drugi polovici knjige pojavi kot presenetljivo samoumevna zamenjava za dotedanjo permanentno vojno med spoloma. In kar je najbolj intrigantno: tradicionalno zlo, ki mu pripisujemo epske razsežnosti, je enako neoprijemljivo, kot so obrambni in napadalni impulzi na ravni intime. "Vojna med nami in njimi," pravijo oboroženci iz spopadov, ki jih morda sploh ni, ali pa ne obstajajo le zato, ker se o njih ne poroča. Še večja uganka je nekakšna ravnodušna sila, ki iz ozadja sproža vojne, bančne mogotce čez noč spreminja v brezdomce, ali pa zgolj pogoltne denar v avtomatu, ne da bi ven poslala zaželeno pločevinko pijače. Predvsem pa nikakor ni mogoče ugotoviti, kaj bo komu poslala; sanjsko žensko ali oborožene bedake, ki človeka ustavijo na avtocesti.

Vsi s(m)o le delci, ki še kar letijo vsenaokoli, tako kot se tudi galaksije v vesolju vse hitreje oddaljujejo druga od druge. Svet, ki z nadsvetlobno hitrostjo drvi narazen, obvladuje babilonščina neke davne prenaseljenosti, tako da nas vse skupaj zavaja lažna gotovost govorcev z besedami, ki imajo za različne osebe toliko različnih pomenov, da je kakršno koli razumevanje (pa tudi sovpadanje želje) pravzaprav nemogoče. Nelagodje, ki ga Andrej Blatnik že kar obsesivno zasleduje, ne izhaja le iz nenehne možnosti naključnega nesporazuma, ampak še veliko bolj iz neoprijemljivosti, ki se spreminja že v pravo prekletstvo.

Manj je več: namesto ekstravagance, špekulacij in zaslepljujočih efektov je na delu preprosta, a učinkovita oblika. Nobenih uvoženih beračev, ki izrinjajo avtohtone fehtarje, nobenih uvoženih trupel, da

bi pogrebni zavod lahko posloval pozitivno, nobenih tekmovanj v nažiranju, nobenega plastičnega sadja, niti bumbarjev, ki prodajo svoje ledvice, da si lahko kupijo dizajnersko srajco, niti steklenic vina, ki stanejo toliko kot mesečni proračun indijske družine. Da bi spregovorili o sedanjem trenutku, takšnem, kot je (in za to je Andreju Blatniku vedno tudi šlo), očitno ne potrebujemo aktualij. Ni treba ironizirati, saj svet že kar preveč očitno postaja svoja lastna karikatura, kar je jasno že ljudem, ki so bistveno manj bistri, kot naj bi bili pisatelji. Ni treba prehitevati nezdravih trendov in jih že vnaprej prignati do absurda. Ni treba komentirati modnih kapric, niti iz negativne perspektive ne. Nobenega moraliziranja ne potrebujemo, nobenega vizionarstva, niti bolj zdravih nazorov, celo nobenih rešitev ne. Avtorju se je resnično stanje duha posrečilo zaobjeti šele takrat, ko je vse to zabrisal ven iz svojega pisanja. Tako kot v njegovem romanu sladoledarji ne morejo pripraviti sladoleda *brez* čokoladnega obliva, ker je čokolade zmanjkalo.

Za nepozaben vtis čezinčez zadošča spoznanje, da so vsa vprašanja ostala brez odgovora, da so vse dileme brez razrešitve, da nas ne čaka nobena tolažba v obliki smiselnega epiloga in da se vsa izvorna človeška tragičnost steka kvečjemu v praznino. Ali ni prav to najhuje? In da ni nikogar, ki bi to lahko preprečil, ter celo to, da tudi pri najbolj iskrenih poskusih zblížanja partnerja vedno udarjata mimo, drug mimo drugega? Te novice so še dosti slabše od tistih v časopisih.